

DIDACTICA

VI

ORAȘUL II

Dimensiunea publică a arhitecturii.

Note preliminare:

Public înseamnă ceea ce ne este comun și, de aici, faptul de a fi văzut, a te expune privirii celuilalt. A face *față* presupune deopotrivă existența complicată a chipului și, de aici, a măștii, de aici, a metabolismului la fel de complex al sincerității. Totuși, ceea ce transpare, este persistența acestei difuze prezențe a unui ceva care, mai întâi, el cere în chipul unei exigențe. Ex-ige, (*esige*), a cere, are în propria-i structura ieșirea din ceva către un altceva, o declinare de la verticala stabilității, riscul ieșirii din confortul sigur al unei retrageri de sine asiguratorie, riscul ne-aflării acasă. Propensiune *către*, o mobilitate spre un deschis care el esige, structura de ființa a faptului de a fi public stă în rezistența, stăruința de a face față deschisului. Totodată este travaliul tractării înspre, în sensul lui Agamben¹, paradoxal, posibilitatea sa.

Așadar, exigența (publică) somează, ieșirea² dinspre realitatea unui lucru către posibilitatea sa și nu invers. Ea este vocație, chemare. Cu alte cuvinte, realitatea scufundată în uitarea cotidianului prin irumperea în vizibilitatea publică își realizează propria-i posibilitate și de aici salvarea în fața uitării. A fi public, a te verifica în ceilalți, a te adevăra, este și un reflex al ne-uitării. A te adevăra (adică a-ți

¹ Agamben, Giorgio – Timpul care rămâne-un comentariu al *Epistolei către romani*, Ed. Tact 2009, pag.43-44. „În *De veritatibus primis*, Leibniz definește relația dintre posibil și realitate în acest mod: *omne possibile exigit existere*, «fiecare posibil cere [*esige*] să existe, să devină real». În ciuda admirației mele necondiționate față de Leibniz, cred că această formulă nu este corectă și că, pentru a defini ce anume este o exigență, trebuie să o răsturnăm și să scriem, în schimb: *omne existens exigit possibilitatem suam*, «fiecare existent își cere propria posibilitate, cere să devină posibil». Exigența este o relație între ceea ce e – sau a fost – și posibilitatea sa, iar această relație nu precedă, ci urmează realității.” Pentru problema spațiului public: *Hannah Arendt*-Condiția umană, Ed. Idea Design Print, 2007, pag. 46-60, *Pierre Manent*, Metamorfozele cetății- Ed. Humanitas 2012, pag.43-95

² Ieșirea, înțeleasă aici ca *stranietate*, (Unheimlichkeit) pierderea lui „acasă”, familiarului, în fapt, de la sine-înțelesului, pierderea transparenței lumii și decodificării ei instantanee, liniștei și siguranței cotidiene, ale „spațiului public”. În sens originar, *ne-aflarea acasă* este felul de a fi *acasă* a *Dasein*-ului. A fi-în-afară este felul lui de a fi-înăuntru, orice *privat* stă pe depășirea „înspre”. (vezi *FșiT*, Martin Heidegger, pag.255-227.) În același sens, *Exodul*, ieșirea, poporul ales face experiența deșertului și a pribegiei, a exigenței locului întins (a libertății), luminos, neechivoc, al ne-aflării acasă. Vezi regretul după ceea ce era stabil: „3. *Si au zis către ei fiii lui Israel: «Mai bine muream bătuți de Domnul în pământul Egiptului, când ședeam împrejurul căldărilor cu carne și mâncam și ne săturam! Dar voi ne-ați adus în pustia aceasta ca toată obștea aceasta să moară de foamă».*” Ieșirea 15-16, Vechiul Testament, Biblia IBMO, 2008. Orașul stă pe tensiunea negativă a unei alte edificări în afară, de claritate cristalină, etic pură, lume răsturnată față de contorsiunea confuză a celui dintâi.

realiza apariția) presupune, este de înțeles, esența a ceea ce este public: sunt în măsura în care sunt în deschiderea exigenței, a ceea ce ma privește. *Ceva ma privește, ceva privește*, iată o posibilă structură a spațiului public ca loc luminos de ex-punere.

Dar dacă putem vorbi de originalitatea publicului tot așa ne-autenticitatea³ lui este una manifestă. În *Ființă și timp* structura spațiului public este una ce ține de cotidianitate, *distațarea, caracterul mediu și nivelarea* fiind cele trei moduri de existență, de deschidere, ale impersonalului *se*. Fenomenul *căderii* în el însuși, sub dominația lumii, în lume, contopirea în *faptul-de-a fi-laolaltă-cu-altul-cotidian*, fenomenul despovăririi și al agitației compensatorii, ispitirea, liniștirea, înstrăinarea și împotmolirea în sine, sunt chipuri ale spațiului public, ale felului public de a fi. În fapt, ale pierderii *chemării* spațiului public. Tocmai irumperea predilectă în și nevoia de *public* indică o pre-înțelegere difuză a însemnătății lui.

Dacă există o dimensiune publică a arhitecturii, ea înseamnă felul ei de a se *arăta*, apariția sa, ieșirea ei în *aparență*. Intr-o oarecare măsură suntem tentați să spunem ca arhitectura este prezența, *apariție în prezența* mai precis, și de aici implicita posibilitate publică a ei. Ieșirea în deschis („estetica” ei) ține de o vocație a ei, în feluri diferite, de la o locuință, imobil de apartamente, club, hotel, etc. și tocmai de aici dimensiunea publică trebuie surprinsă ca pe o structură de ființă a „arhitecturii”. La limită, există case care se arată, așa spus, ne-arătându-se, cum ar fi, poate, o mânăstire în mijlocul orașului sau un centru de cercetare ce se sustrage apariției pentru un „ce” interior; Conservatorul orașului se deconspiră și prin sunetele instrumentelor și vocile soliștilor ce se revarsă în stradă prin ferestrele deschise. Nu trebuie mai mult, aceasta este *arăatarea* lui. Sau una care are vocația, esența, în excesul ex-punerii. Sau o arhivă ce-si revendica apariția, poate, sub forma greutateii, în acest caz, a fi public înseamnă a fi *greu*. Noi putem spune că această posibilitate publică stă pe un travaliu al ieșirii în față, dată de o consistență saturată, a unei strălucirii ce abia ea „dă spațiu”, ea spațiază, așa spus. A face față acestei ieșiri înspre posibilitate, spre ceea *ce privește*, a o sesiza ca preexistentă, a-i fi martor, iată o un posibil punct de situație.

În orice caz, ceea ce este de cercetat este înțelegerea, intuirea, a felului de a fi public *propriu* programului ales. Există, credem, un fel de a fi public original și nu unul ce se *adaugă*, după caz, ca pe o altă însușire, casei. Este cu totul eronat să gândim această dimensiune ca ceva care, la un moment dat, ca și cazul întâlnirii cu „celălalt”, poate sau nu poate fi. Nu există un ceva care este dat într-o imanență încapsulată, autonomă, și care, la un moment dat, iese și-l întâlnește pe *celălalt*⁴ sau

⁴ Înțelegerea pentru *celălalt* nu reiese din cunoaștere ci este una poziționată existențial care ea face, mai întâi, posibilă cunoașterea ca atare. Faptul de a se cunoaște cu celălalt se fundează pe *faptul-de-a fi-în-lume* care este unul original-înțelegător. Eu sunt în chip esențial în-vederea *celorlalți*. *Faptul-de-a fi-laolaltă* se originează în-faptul-de-a fi-în-lume al omului (*Dasein*-ului). *Celălalt* care, cel mai adesea, se topește în *ceilalți* nu înseamnă ceea ce rămâne în afara mea și ceea ce pot la un moment dat, ieșind dintr-o interioritate suficientă, să întâlnesc și față de care mă evidențiez; celălalt nu mă pune pe mine pe soclul evidenței și al ieșirii în față. În fapt, ceilalți sunt aceia de care cel mai adesea *nu te distingi de tine însuși*, aceia printre care, la rândul tău, ești ca „ceilalți”. Mai este important de spus și asta împotriva opiniei curente, ca a fi-aici-laolaltă nu înseamnă a fi laolaltă ca simpla-prezență înlăuntrul unei lumi. Laolaltă este o structură de ființa a omului înțeles ca *ex-istență*, ca deschis către deschis, lumea noastră este una împărtășită față de care ne regăsim. Fenomenul singurtătății este un fapt de a fi-laolaltă-în-lume deficitar. vezi *Ființă și timp*, pag.162, cap.4

își poate adăuga o dimensiune publică. După cum este cu totul greșit să gândim că ar exista o exclusivitate privată a locuințelor și că ar putea fi un altceva de studiat unde s-ar reliza, abia acum, deschiderea către Celalalt și „a vieții împreună în societate”. Astfel, prentu a da numai un exemplu, este cu totul artificial și mecanic să ne imaginăm, de pildă, o Casă a Actorilor care, la un moment dat, pentru a satisface și problema „publică” să fie traversată de o rampă de pe care un public, în mișcare firește, și de fiecare dată văzut ca disponibil pentru orice „trăire” „interacționează” cu actorii la fel de, este de presupus, disponibili pentru aceleași trăiri.

După cum ceea ce pare consacrat privat, locuința de pildă în cartiere mărginașe, nu mai puțin deține un public în *felul său* ce este demn de a fi surprins⁵.

Ce-i drept, este deja o regulă, interiorizată de arhitecți, pentru care oricărui proiect trebuie să i se adauge o valență publică, asta pe lângă exigența energetică⁶. Este interesant de văzut că, într-adevăr, există o problemă civică, o clădire degajă o responsabilitate public-civică, însă există și o încercare de a face față și unei difuze solicitări venite dintr-un exterior și care nu neapărat ar ține de o vocație implicită. Acestei nevoi crescânde de „a fi văzut” trebuie făcută față și ea este noua dimensiunea neautentică a spațiului public. Există, trebuie spus, *homo festivus*, insașiabila festivizare a realului și, în consecință, de derealizare a lui. Nevoia de permanentă ieșire și expunere, acest „da” extatic spus oricărui eveniment, estetizarea ca atare, arătarea vanitoasă autogratificantă ca indinstincție, toată lumea vrea să se exprime, toată lumea vrea să fie toată lumea.⁷

Important este de spus că potențialul de transgresarea implicită acestei dimensiuni publice pune problema încă odată a limitelor, a frontierelor. Există o tentație de extracție recent-ideologică de a descifra ceea ce este public ca o invitație de intruziune și, de aici, de stergere a frontierelor. Or,

⁵ Firește, este o mică (și exagerată) polemică cu tema de bază: cel mai adesea dimensiunea publică este una angajată și una ce acționează și este, în coloratură socială, un activism ce mobilizează, dislocă, transgresează limitele prin nulificare, are fobia frontierelor (și a proprietăților), amestecă ceea ce, tradițional nu se lasă amestecat și pune în mișcare. Actorii sunt disponibili, senini, tineri, lirici și compasionali. Dimensiunea publică înseamnă, la propriu, neapărat schimb și mișcare, un du-te-vino invaziv, profanator cu oroare de solitudine retrogradă. Privatul este scos de barbă afară prin deconspirare și expunere, transparența delatoare înlocuiește difuzul și opacitatea, volatilitatea și provizoriul, tectonicitatea și perenul. Neapărat public și neapărat comunitate. Efemerizarea, precarizarea, pauperismul(?), nomadizarea lumii țin de stilistica noului *public* iar orașul este doar suprafața de uzat și de uzură. Intrebuințarea (pretenția de întrebuințare) ia locul *dominium*-ului, proprietatea, care, de acum imorală, este depășită de uz, de vocația publică. Frecvența folosirii teremului cheamă la despropriere, la *ca și cum nu* în sensul lui Pavel, mesianic, cheamă, nicidecum la o rezonabilitate regăsită a orașului în sensul negocierii în vederea legiferării, ci la un alt oraș, la o *novitas vitae*, care lasă în urmă orașul pentru care mai toate inițiativele sunt mai degrabă forme de indiferență afectată și subzistă eventual numai în măsura subversivității lor. Dreptul la *Usus*-ul este revendicat împotriva proprietății în numele *altissimei paupertas* (franciscane) care tinde să fie sustrasă sferei dreptului. Preeminența din ce în ce mai acută a publicului față de privat (dacă admitem această separare clară) stă și pe prezumția difuză a posibilității întrebuințării înafara dreptului. Publicul își cere, astfel, noi teritorii de exercitare sustrase legii și puterii cetății. (vezi G. Agamben op.cit. pag.31-32 precum și *Profanări*, Ed.Tact 2010, pag.66-67)

⁶ <https://www.youtube.com/watch?v=ceSKkeLD7Dg>. Conferință David Chipperfield, *Nobel Center 2014*.

⁷ Festivizarea răului și a morții. vezi și <https://www.youtube.com/watch?v=HOoEeTWv8IE>. Alain Finkelkraut, Philippe Muray, Philippe Meyer – *Le futur ne manque pas d'avenir*.

înțeleasă în originalitatea sa, a fi în vederea a ceva, a fi în deschis, deschiderea aude subînțelesul persistent al limitei. Câtă frontieră atâta deschidere! Viul are oroare de indiferența absenței limitei, există o nevoie de circumscriere, există o condiție epidermică a viului, circumscrierea implică acel dus-întors, un altul de dincolo, limita (fizică, culturală) este o marcă a modestiei și a redemției față de celalalt, abia acum cu un chip. Nu sunt în centru și nu peste tot este la mine⁸.

Cultivarea limitelor, pragurilor, nuanțelor, politețea pur-și-simplu, dau măsura urbanității urbanului, așa spus. Curtoazia stă pe intuiția unui centru exterior mie ce mă precedă sau, altfel spus, centrul meu altul decât mine ceea ce dă o conștiință a proximității, a centrului ce trebuie eliberat. Orașul în sens original stă pe această intuiție a unui centru, a unei preeminențe ordonatoare care *ne privește*.

Ar mai fi ceva de spus: în fața sitului ales, desigur importantă este analiza indicată, și ea făcută în fel și chip. În plus, ceea ce pare important nu este generalitatea situației și, în consecință, deținerea prin obiectivarea ei, ci tocmai decisivă este surprinderea, prin exersarea privirii, a ireductibilului *la altceva*; a surprinde „această situație” în punctul auroral al *ireductibilității* sale, a rămâne acolo surprins și a nu transfera spre un altceva, un general acoperitor, a suporta unicitatea situației este ceva ce merită încercat. Acest prezent, acum, este ceea ce nu s-a mai arătat *așa* și se sustrage oricărei analogii, este incomparabilul, ca *nou*.

⁸ <https://www.youtube.com/watch?v=GAHiPGPm1k4> Régis Debray – *Eloge des frontières*.